

מראי מקומות - תענית

ל.

א. שני תבשילין

הביא הרא"ש מח' לענין גדר ב' תבשילין, ר' האי גאון ס"ל דהב' תבשילין צריכין להיות מב' מינים, ובלא"ה מותר. אבל הרי"צ גיאות ס"ל דאפי' ממין א' אסור [וכ' הריטב"א דודאי זהו רק אם הם בב' תבשילין, אבל בתבשילין א' ומין א', ודאי מותר]. עוד הביא מח' בנותן כמה מינין בקדרה א', דבצרפת מקילין, דע"י זה שנותנים כולו בקדרה א' נעשה לתבשיל א', אבל באשכנז מחמירין בזה. עוד הביא בשם י"א דב' תבשילין אינן אסורין אא"כ אינן נאכלין כמות שהוא חי, אבל מה שנאכל כמות שהוא חי אינו חשיב כתבשיל, וכמו בבישול עכו"ם. וביאר הריטב"א, דכמו דאי"ז דרך חשיבות להביא לידי חתנות, ה"ה כאן [ודלא כעירוב תבשילין, דאף ככה"ג נחשב כתבשיל, ולא ביאר החילוק]. אבל כ' הרא"ש דהראב"ד חולק ע"ז וס"ל דגם מה שנאכל חי נחשב תבשיל לענין זה, וכ' הרא"ש דכן מסתבר, שהרי האיסור משום כבוד ותענוג, ומה שנאכל חי אינו מגרע הכבוד והתענוג של אכילתו.

ב. כל שהוא משום תשעה באב אסור

לאכול בשר, וכו', ואסור לרחוץ

כ' בחי' הגרי"ז על הרמב"ם (הל' תענית, יא.) דמבואר מכאן דאיסור רחיצה דט"ב אינו רק משום תענית, אלא גם משום אבלות, דהא לא עדיין לא התחילה התענית, וכבר נאסרה הרחיצה. אולם כ' דאין האיסור רק משום אבל, דהא באבל אין האיסור רק לרחוץ כל גופו בצונן, ואילו בט"ב אסור אף להושיט אצבעו במים, וא"כ מבואר שיש איסור לרחוץ גם משום תענית, וע"ש עוד בזה.

ג. כל מצוות הנוהגות באבל נוהגות בט' באב

כ' הריטב"א דלאו כללא ממש הוא, דהא כפיית המטה, ועטיפת הראש, וקריעה, שייכים באבל ולא בט' באב. ואפי' במצוות לא תעשה של אבלות אין לנו אלא מאי דפריט שהן נוהגות באבל כל ז', ולכן חייב בתפילין, שאין איסורו באבל אלא יום א', וע"ש עוד בזה.

ד. ואסור לקרות בתורה

חוקרים האחרונים בגדר איסור תלמוד תורה בט' באב. האם אמרי' דאין מצוות ת"ת בכלל בט' באב, אלא דרשות הוא ללמוד בדברים הרעים אם ירצה, או דלמא החיוב הוא בתוקפו כמו בכל השנה, אלא דהחיוב הוא ללמוד דוקא דברים הרעים, ואינו יכול לקיים חיובו בשאר דברי תורה. וכ' הכף החיים (תקנ"ד, י), דכ' בשם המטה יהודה (הל' אבלות ס' שפ"ד) דאי"ז אלא היתר ללמוד דברים הרעים, אבל אינו מחוייב לעשות כן, ואין ענין של איסור ביטול תורה בט' באב.

אבל ע' בדברי יציב (סי' ר"מ, ב') שחולק וס"ל דודאי חייב בת"ת, דלא מצינו ת"ת שהוא בגדר רשות (וע"ש באות א' מש"כ לבאר הא דנהגו שלא ללמוד אף מחצות בערב ת"ב, שהוא להראות דסיבת החרבן הוא משום ביטול תורה, ע"ש באריכות). ובמעדני משה (סי' ל"ה) כ' דלכא' נידון זה תלוי במח' הראשונים, דרש"י במ"ק (כא. ד"ה ואסור לקרות), אהא דאסור לקרות בתורה, הק' דהא אמרי' דאבל חייב בכל המצוות חוץ מן התפילין, ותי' דהתם בשאר מצוות בעלמא, אבל הני אית בהו שמחה. וכן הריטב"א (מ"ק טו.) הק' קו' זו ותי' ב' תירוצים, א', דאין למדין מן הכללות, ב', דכיון דקורא ק"ש שחרית וערבית, בהדה סגי ונמצא שאינו פטור ממנה, וכת' ב' זו כ' גם הרמב"ן בתוה"א.

ולכא' יוצא מזה, דמח' הראשונים הוא אם יש חיוב בת"ת, דלפי תי' א' בהריטב"א והרמב"ן, חייב משום דיכול לקיימו בק"ש, ולפי רש"י ותי' אחר בהריטב"א (וכמש"כ הריטב"א בכתובות דף ו'), אין מצוה כלל. אבל יש לעי', למה באמת ס"ל לרש"י והריטב"א דאין כאן מצוה, הא יכול ללמוד הדברים הרעים. וביאר המעדני משה, דאם א"א לקיים מצוות ת"ת בכל תקפה והדורה, שוב א"א לחייבו באופן מועט, ומשום דעיקר מצוות ת"ת הוא הך לימוד דיכול לרכוש בו ידיעה רחבה ועמוקה, ואם א"א להתיר בכה"ג, א"א לחייב המצוה באו"א. (וע"ש עוד דהעיר אהא דאפי' הרמב"ן והריטב"א לא תרצו דחייב משום דיכול ללמוד דברים הרעים, ורק בק"ש, ע' מש"כ בזה, ואכ"מ להאריך יותר.)

ה. וקורא בקינות באיוב וכו'

ואין מבואר בסוגיין, וגם במ"ק, מהו הדין באבל, האם מותר הוא ללמוד דברים הרעים או לא. שי' הר"י בשם ר"ת (הובא בתוס' מ"ק כא. ד"ה ואסור) דאסור, דאי"ז היתר אלא בט' באב. וביאר דהחילוק בין ט' באב לאבל הוא דבט' באב האיסור ללמוד הוא משום דכתיב פקודי ד' ישרים משמחי לב, ולכן אסור ללמוד דברים המשמחים, אבל באבל הלימוד הוא מהא דכתיב ביחזקאל האנק דום, דהיינו דצריך לשתוק מתורה לגמרי. אבל הרא"ש (מו"ק פ"ג ס' ל"ז) ס"ל דגם אבל מותר בדברים הרעים, וע' בתוס' שם אין דחה ראיית הר"י.

ו. כן הי' מנהגו של ר' יהודה ברבי אילעאי, וכו' ואף שסתם ר' יהודה הוא ר' יהודה ב"ר אילעאי, אי' בלקוטים למדרש שיר השירים (פרק ז') בשם התייזש, דכך הוא דרכן של כמה תנאים בדברי אגדה. (ושמעתי ממז"ר הרה"ג ר' משה בראון שליט"א בביאור הדבר, דאף אי אמרי' דלמדו התנאים עיקר תורתן מרבותם, מ"מ המדות וההשקפות קלטו בעיקר בביתם, ולכן בדבר אגדה או מעשה, קורים אותם על שם אבותם.)